

‘Het woord vrijheid is door Bush vergiftigd’

Hij is volgens velen de grootste Amerikaanse auteur van nu, zeker na zijn nieuwe roman Freedom.

Door Hans Bouman

Jonathan Franzen (51) is de belangrijkste – en in ieder geval meest besproken – Amerikaanse auteur van dit moment. *Time*, dat in 2000 met Stephen King voor het laatst een omslagverhaal aan een schrijver zomde, plaatste Franzens beeltenis deze zomer op de cover met de woorden ‘Great American Novelist’. Rond dezelfde tijd schafte president Obama een exemplaar aan van Franzens nieuwe roman, *Freedom*, om op zijn vakantie te lezen.

In de weken die volgden werd Amerika overspoeld met een bijna ongekende vloedgolf aan juichkritieken, waarin *Freedom* een meesterwerk werd genoemd, een onderdeel waarin ook *de Volkskrant* zich kon vinden. Over het hoofdthema van het boek wil Franzen liefst niet al te veel uitweiden.

‘Ik heb mijzelf voorgenomen in interviews niet te veel over het concept vrijheid te praten, omdat ik vind dat ik de lezer niet mijn interpretatie moet opdringen. Maar natuurlijk is het zo dat we in een commerciële cultuur leven waarin de vrijheid tot kiezen heilig is verklaard, waarin de vrije markt een fetisj is. Vrijheid is altijd een beladen en gecompliceerd begrip geweest, maar de laatste tien jaar is het met name door de politieke rechttervleugel in Amerika volstrekt gecorrumpeerd.’

In *Freedom* krijgt die corruptie onder meer gestalte in de handelingen van zoon Joey Berglund, die in het bezette Irak in één klap steenrijk hoopt te worden via een cynische wapendeal. Maar ook vader Walter – die vanouds op de fiets naar zijn werk ging om het milieu te sparen en in zijn vrije tijd, net als Franzen zelf, graag vogels mag spotten – blijkt in staat tot spectaculaire staaltjes manipulatie wanneer hij een baan krijgt bij een ‘natuurbeschermingsorganisatie’ die milieuvriendelijke bergtopmijnbouw propageert, met de uiteindelijke oprichting van een vogelreservaat als lokkertje. Leve het vrije ondernemerschap, leve het vrije woord.

Franzen: ‘Door de oorlog in Irak Operation Iraqi Freedom te noemen

heeft de regering Bush het woord vrijheid vergiftigd. Je kunt een woord niet ‘ontgiften’, maar je kunt het wel zodanig ironisch gebruiken dat je de grond wegslaat onder de voeten van de mensen die het op zo’n cynische wijze hebben gemanipuleerd.’

Franzen roept ook met zijn nieuwe boek veel weerstand op. ‘Dat is altijd zo als er iemand opdoemt die een plek in de cultuur opeist. En inderdaad: dat doe ik, niet ten behoeve van mijn eigen ego, maar ten behoeve van de roman. In de persoon van schrijvers als Hemingway, Faulkner, Steinbeck, Bellow en Updike heeft de roman altijd een plaats gehad in de Amerikaanse cultuur. Die slots mogen niet verloren gaan. Mijn boeken zijn pogingen de leegten die zijn ontstaan bij het overlijden van grote voorgangers op te vullen.’

In de commerciële cultuur waarin we leven is de vrijheid tot kiezen heilig verklaard

Franzen, langzaam en bedachtzaam formulerend, met ruime pauzes tussen de volzinnen, heeft er nooit twijfel over laten bestaan dat hij een toegewijd en ambitieus schrijver is. Niet voor niets bevat *Freedom* – in Nederlandse vertaling verschenen als *Vrijheid* – diverse verwijzingen naar Tolstojs *Oorlog en vrede*, voor Franzen hét voorbeeld van ‘de alomvattende ervaring die alleen een roman kan bieden’. Zijn schrijfroutine grenst aan het obsessieve. ‘Als ik schrijf, sta ik om zeven uur op en ga naar mijn geblindeerde en geluiddichte kantoor, niet ver van mijn appartement in Manhattans Upper East Side. Daar zet ik voor alle zekerheid een *noise cancelling* koptelefoon op en ga aan het werk. ‘Mijn verbeelding komt pas goed tot leven als ik zo weinig mogelijk

impulsen van buitenaf krijg. Van tijd tot tijd doe ik de koptelefoon weer af, om de dialogen die ik heb geschreven hardop te lezen. Dat is de beste manier om te horen of ze natuurlijk zijn. Om elke afleiding te vermijden, heb ik de *wireless card* uit mijn laptop gehaald en de ethernetpoort dichtgelijmd. ‘s Avonds lig ik om negen uur in bed. Als ik schrijf, heb ik nul sociale contacten.’

Franzen heeft ontdekt dat het familieverhaal voor hem het beste voertuig is om het type ambitieuze romans te schrijven dat hem voor ogen staat. ‘In mijn eerste twee romans nam ik als uitgangspunt, steeds een stuk van de Amerikaanse werkelijkheid – religie, abortus, technologie, wetenschap – en bouwde daar vervolgens een verhaal omheen.

‘Bij *The Corrections* probeerde ik het andersom: ik liet drie kinderen voor de kerstvakantie naar hun ouderlijk huis terugkeren, en bouwde van daaruit een roman. Dat bleek heel goed te werken. Ik ontdekte dat ik via een verhaal over een gezin veel meer kwijt kon van wat ik interessant of juist verontrustend vind aan de wereld, dan in de eerste twee boeken.’

Bij *Freedom* koos hij aanvankelijk toch weer voor de eerste opzet. ‘Ik wilde een boek over Washington schrijven, dus deed ik onderzoek naar lobbyisme, volgde allerlei politieke blogs, was een tijdlang in Washington correspondent voor de *New Yorker*. Maar het boek dat daaruit voortkwam was niet bevredigend. Dus keerde ik terug naar het persoonlijke verhaal. Het begon met het stemgeluid van Patty Berglund, een gefrustreerde, alcoholistische moederfiguur, die naar buiten toe de vrolijke *all-American mom* uithangt. Toen ik haar personage en dat van de andere gezinsleden eenmaal scherp voor ogen had, was de roman in een jaar geschreven.’

Dat er negen jaar zitten tussen *The Corrections* en *Freedom* heeft ook te maken met de depressies en het daarmee samenhangende *writers’ block*, waaronder Franzen van tijd gebukt gaat. ‘Het is bij mij lang niet zo erg als bij mijn vriend David Foster Wallace, die in 2008 uiteindelijk zelf-

Jonathan Franzen: ‘Zonder depressies zou ik niet schrijven.’

Foto Joost van den Broek / de Volkskrant

moord pleegde. Ik kan er, letterlijk, mee leven. Sterker: ik geloof dat het een onvermijdelijk onderdeel is van mijn schrijverschap: zonder depressies zou ik niet schrijven.’

Hoewel depressies in *Freedom* een terugkerend element vormen (‘Hij voelde een kille neerslachtigheid in zich opwelen, recht uit zijn voorouderlijke Zweedse genen, als een koud-

waterbron op de bodem van een door de zon verwarmd meer’), is het een uitgesproken vitaal boek. Via de verwickelingen rond het progressief-liberale echtpaar Walter en Patty Berglund uit St. Paul en hun kinderen Joey en Jessica, presenteert Franzen in deze breed opgezette roman een beeld van het hedendaagse Amerika. Het boek behandelt gewichtige

thema’s als klimaatverandering, overbevolking, milieuvervuiling en technologie, maar ook dichterbij huis liggende onderwerpen als het huwelijk, seks, overspel, kinderen en, jawel, vogels. Rode draad is het begrip ‘vrijheid’, dat op allerlei niveaus opduikt, van het vrijemarktkapitalisme tot de vrije liefde. Inmiddels is de onvermijdelijke

CV

1959

Geboren in Western Springs, Illinois, op 17 augustus

1988

The Twenty-Seventh City (De 21ste stad), debuutroman

1992

Strong Motion (Schokgolven), roman

1996

Geselecteerd als één van Granta’s Best of Young American Novelists

2001

The Corrections (De correcties), roman, National Book Award

2002

How to Be Alone (De kunst van het alleen zijn), essays

2006

The Discomfort Zone (De onbehaaglijkheidsfactor), memoires

stroom aan anti-*Freedom*-recensies losgekomen. ‘Gewichtig en uitsloevend’, noemde *New York Times*-critica Michiko Kakutani hem, naar aanleiding van zijn autobiografische *The Discomfort Zone*. Een ‘pretentieuze zak’, schreef *Newsweek*.

Om de opwindend compleet te maken, werd begin deze maand in Londen tijdens de presentatie van de Engelse editie, Franzens bril van zijn gezicht gerukt. Een inderhaast neergegooide briefje meldde dat de schrijver zijn bezit kon terugkrijgen als hij 100.000 pond betaalde. Het bleek een streek van een student, die stiekem het feest van binnengeslopen en daar te veel champagne had gedronken.

Franzen, grinnikend: ‘Een charmante actie. Mijn vriendin Cathy maakte zich vreselijk zorgen – ik heb min 8 – maar mij deed het denken aan de streken die ik uithaalde. Je drinkt wat en verzint iets om een saai feestje op te vrolijken. Ik kreeg mijn bril binnen een uur terug via een beleefde Britse politiemann. Ach, het is een oud ding en ik heb allang andere glazen nodig. Eigenlijk was het beter geweest als hij weg was gebleven.’

Jonathan Franzen: Vrijheid. Vertaald uit het Engels door Peter Abelsen. Prometheus; 589 pagina’s; € 19,95. ISBN 978 90 446 1439 8.

Jonathan Franzen: Freedom. HarperCollins, import Van Ditmar; 570 pagina’s; € 14,95. ISBN 978 0 00 731852 0.